

Orðalistar

ÁGÚST INGI ÁGÚSTSSON, deildarlæknir á Landspítala, sendi nýlega orðalista vegna verkefnis sem hann er að vinna að. Gaman er að fá þannig innsýn í þau heiti og hugtök sem læknar eru að fást við á daglegum vettvangi. Um leið má nefna að íslenska orðið **vettvangur** merkti upphaflega **vígvöllur** eða **bardagavöllur**. Í Orðsifjabók Ásgeirs Blöndal Magnússonar er fyrri orðhlutinn **vett-** talinn kominn af **vétt**, **bardagi**, **víg**, en sá síðari, **vangur**, merkti upphaflega: *völlur* eða *staður þar sem barist er*. Merkingin ætti því að vera gulltryggð.

Lifrarheiti

Mörg orðanna á lista Ágústs tengjast því merkliga líffæri sem **lifur** nefnist. Í Orðsifjabókinni er bent á að íslenska heitið sé líkt samsvarandi heitum í málum nágrannaþjóðanna (fær. *livur*, nýno. *liver*, sænska og danska *lever*, fornenska *lifer*). Læknisfræðilega heitið **hepar** er hins vegar komið úr grísku, en hið latneska heiti, **iecur**, ber nú ekki fyrir í fræðimáli lækna.

Í Líffæraheitunum (Orðabókarsjóður læknafélaganna 1995) má finna að lifrinni er skipt í fjóra misstóra hluta sem nefnast **blöð** (lobus dexter, sinister, quadratus og caudatus). Heitið **blað** (lobus) kemur þegar fyrir í Íslenskum læknisfræðiheimum Guðmundar Hannessonar frá 1954, en hefur átt nokkuð erfitt uppdráttar. Undirritaður er í hópi þeirra sem hafa að lokum getað sætt sig við það, enda aldrei getað fellt sig við heitið **lappi**, sem sumir aðrir vilja fremur nota. Samkvæmt Íslenskri orðabók Eddu merkir **lappi** *bót* eða *bréfsnepill*.

Lifrarblöðum má síðan skipta í **geira** (L. ft. segmenta) á sambærilegan hátt og lungnablöðum er skipt í **geira**. Í vefjafræðiheimum kemur svo fyrir heitið **lifrarbleðill** (lobulus hepaticus). Í miðju hvers lifrarbleðils liggur **miðjubláæð** (vena centralis), en utanvert eru **portgöng** (canalis portalis) sem innihalda **portþrennu** (L. trias hepatica, E. portal triad), bláæð, slagæð og gallrás. **Bleðlar** (lobuli) koma einnig fyrir í vefjafræði brisirtils, brjósta, eistna, eistnalyppa, hóstarkirtils, nýrna og skjaldkirtils.

Lifrarsjúkdómar

Á lista Ágústs voru einnig samsettu heitin **hepatic fibrosis** og **hepatic cirrhosis**. Ekki er vafi á því að heitin **lifraraskorpun** og **skorpulifur** hafa fengið fulla viðurkenningu. Því má eins tala um **gallskorpun** (biliary cirrhosis) og **gallskorpulifur**. Heitið **lifrartrefjun** (hepatic fibrosis), sem er jafn lipurt, hefur hins vegar átt erfitt uppdráttar. Fleirtöluorðið **refjar** (kvk) vísar, samkvæmt Íslenskri orðabók Eddu, til langra þræða

af ýmsum toga (svo sem *bastrefjar*, *kókostrefjar*, *gletrefjar*, *kjöttrefjar*). Í þessu samhengi vísar það til bandvefstrefja í örvefnum sem kemur í stað þess starfsvefjar sem skemmst hefur við sjúkdóm í viðkomandi líffæri. Heitin **meðfædd lifrartrefjun** (congenital hepatic fibrosis) og **jaðarportrefjun** (periportal fibrosis) virðast einnig lýsa vel því sem þar um ræðir og sama má segja um heitið **treffandi gallrásabólga** (sclerosing cholangitis).

Lokun æðagúla

Sigurður E. Sigurðsson, svæfingarlæknir á FSA, sendi tölvupóst í vetur og viðraði hugmynd að nýju heiti, sem hann vill taka upp og nota í tengslum við sérstaka aðferð til að loka æðagúlum í heilaslagæðum. Áður hefur verið rætt um **stöðnet** (stent) sem setja má inn í æðar til að halda þeim opnum (sjá íðorðapistla 85-89). **Æðagúla** (L. ft. aneurysmata) má sömuleiðis nálgast innanfrá með því að þræða leggi að þeim eftir viðkomandi æðum. Hverjum gúl má síðan loka með því koma fyrir í honum hringuðum vír sem fyllir upp í hol hans og hvetur um leið til blóðstorku í gúlnum. Slíkur vír nefnist gjarnan **endovascular coil** á ensku. Sigurður stingur upp á að íslenska orðið **hnoðri** verði notað um vírspólu af þessu tagi og það að koma henni fyrir verði nefnt **að hnoðra**.

Coil

Samkvæmt orðabókum hefur enska nafnorðið **coil** verið þýtt með íslensku orðunum *spóla*, *kefli*, *vafningur*, *spírall* og jafnvel *gormur*. Uppruni orðsins er rakinn til latínu þar sem sögnin **colligere** táknar *að safna saman*. Það finnst aðeins í einu samsettu heiti í Íðorðasafni lækna og er þá þýtt sem **gormur**. Uppfletting í íðorðasöfnunum í Orðabanka Íslenskrar málstöðvar leiðir hins vegar í ljós að íslenska orðið **spóla** er þar oftast notað um **coil**, sérstaklega á það við um rafspólur þar sem vafningar eru mjög reglulegir. Í enskum orðabókum má sjá að nafnorðið **coil** er fyrst og fremst notað um reglulegan hring- eða gormlaga vafning.

Hnoðri

Undirritaður getur vel sætt sig við að sá búnaður sem Sigurður lýsir, **endovascular coil**, fái íslenska heitið **innæðahnoðri**, sem stýtt verði í **hnoðri** þegar augljóst er hvað við er átt. Rétt er að minna á að **glomerulus renis** nefnist *nýrahnoðri*, *æðahnoðri nýra* eða *gaukull* í Íðorðasafni lækna. Undirritaður getur hins vegar ekki séð að sögnin **að hnoðra** sé nauðsynleg. Hnoðrinn er settur inn, hringaður inn, honum komið fyrir eða sleppt inn í gúlinn. Gaman væri að fá skoðanir annarra.

Jóhann Heiðar
Jóhannsson

johannhj@landspitali.is

Jóhann Heiðar er læknir
á Landspítala Hringbraut.